MYTHOS - ÎNTRE CONŞTIENT ŞI INCONŞTIENT

LUCIA DĂRĂMUŞ

Radio „Renaşterea", Cluj-Napoca, România

Abstract

The poetical imaginary of any book is based on a phantasm, a story which opens in perspective the window of possibilities. It is the viable method of a text to point to a different world. We call this phantasm, this story, mythical nucleus. Throughout this paper we will show that this mythical nucleus is of two types: a primitive, subconscious one and a conscious creative method.

Like in the case of languages, where there is a common basis, in the case of literary culture genres, as well as there elements of expression find their essence in the primordial dimension, in cultural etymon that is specific to this type of thinking.

Motto: "Cine nu iese din Eu, n-atinge Absolutul şi nu descifrează nici Viaţa" – C.Brîncuşi

O realitate a oricărei literaturi mari este aceea că în substratul cultural al acestei ţesături se află un nucleu mitic.

Mythos înseamnă ficţiune, poveste, desfăşurarea unei acţiuni. Conform lui W.K.C.Guthrie, *The Religion and Mythology of the Greeks*, CAH, II., mitul, ca imagine a ciocnirii dintre lumea oamenilor şi cea a zeilor, ar ţine mai degrabă de sfera religiilor, ceea ce înseamnă că mitul poate fi repartizat tipologic. Conform lui Ernst Cassirer – *Eseu despre om*, Humanitas, 1994 – mitul, în accepţiunea lui generică, nu se supune sau nu urmează un proces de gândire, fiind inconştient, de unde deducem că primitivul recurgea la mit în mod firesc. Numai noi, astăzi, gândim tot procesul mitic, încercând să-i descoperim înţelesurile.

Aşezat în oglinda timpului, mitul cunoaşte două componente: una primordială, când mitul făcea parte din viaţa omului, fiind o realitate nepusă sub semnul întrebării; cealaltă cuturală, în care mitul intră în domeniul creativităţii omului, fiind un produs cultural conştient. Între cele două opozanţe se întâlneşte procesul de desacralizare, în special în punctul de apogeu al creştinismului. Această desacralizare, după Mircea Eliade, începe o dată cu regândirea vieţii din perspectivă filosofică, fiind observată încă din zorii antichităţii.

BDD-A23798 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

Este de ajuns să amintim de câteva dintre dialogurile lui Platon unde, pe lângă firul conceptual, filosoful inserează cu mult farmec pasaje mitice: *Gorgias* (523a –527a), mitul judecății de apoi; *Phaidon* (107b – 114c) despre suflet în lăcaşurile subpământene; *Republica* (614b –621d) mitul lui Er, fiul lui Armenios; *Timaios* (20d – 25d) mitul Atlantidei; *Timaios* (29c –30c) etc. E necesar de precizat, pentru evoluția ulterioară a mitului, că, față de primitivi care percepeau această lume ca pe un dat, ca pe ceva firesc, nefăcând subiect în sine de dezbatere, de gândire, la Platon identificăm trei forme ale realului: o lume inteligibilă, o lume mitică şi a treia, lumea sensibilă.

Pentru tot procesul creator ulterior, în ceea ce priveşte mitul cu toată încărcătura lui interioară de poveste, important este factorul *devenire*, ceea ce este posibil, ceea ce lasă să fie spre deschidere. Cristian Bădiliță – *Miturile lui Platon*, Humanitas, 1996, p.49 – ne lasă să înțelegem că am avea de a face cu însăşi limita: „*există încă un nivel al realității, un nivel aflat la limita dintre temporalitatea lumii sensibile şi atemporalitatea lumii inteligibile. De fapt, e vorba de limita însăşi, imposibil de aproximat sau de cunoscut în chip rațional sau empiric.*”

Astfel că, în domenii precum viața, sufletul, nemurirea etc, Platon preferă exprimarea mitologică, metaforică, plasându-ne pe o astfel de limită, a inteligibilului şi a sensibilului, recurgând la mit, fie prin preluarea şi amplificarea unor povestiri legendare existente, fie, printr-un plus de creație, lăsând loc altora noi. Cât priveşte *Timaios*, V.Brochard – *Les mythes dans la philosophie de Platon (Études de philosophie ancienne et de philosophie moderne, Paris, 1926)* – este de părere că acesta recurge la o formă alegorică în întregimea lui pentru a-şi expune ideile cu privire la naşterea universului şi originea zeilor.

Pentru înțelegerea mitului, un aport considerabil îl au ştiințe ca: sociologia, antropologia, filosofia, folcloristica, tocmai datorită unui factor peste care nu se poate trece – evoluția, dezvoltarea mitului în timp şi în cadrul societății din care a provenit, pe de o parte, iar pe de altă parte, elementul cultural care poate încărca mitul cu noi semnificații.

Un fapt subliniat de Lévi-Staus – *La pensée sauvage*, Paris, 1962, pe care-l considerăm demn de amintit, ar fi ruptura în procesul gândirii a celor două tipuri de societăți. Pe de o parte societatea tribală, iar pe de altă parte societatea modernă. Desigur, undeva între cele două intervine faza intermediară. În prima, gândirea ar avea la bază o privire dihotomică de topul sus-jos, alb-negru, feminin-masculin, categorii care de altfel dezvoltă dialectica, însă în cazul de față nu primează logica, fiind redate prin forță imagistică, printr-un limbaj alegoric.

Revenind la Platon, la dialogurile acestuia, când modalitatea de expresie a conceptelor atinge limita superioară, este ştiut că acesta recurge la mit, abstractul oglindind întrepătrunderea dintre real şi fantastic.

Fragmentele platoniciene sunt tributare anumitor mituri anterioare şi pasajelor altor filosofi. Antropologul Marcel Detienne – *La notion mythique d'aletheia (Revue des études grecques*, 1960,

BDD-A23798 © 2005 Editura Universității „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

28…- atrage atenţia asupra dimensiunii mitice cu care este încărcat termenul *aletheia*, atât de dezbătut de Heidegger. Antropologul francez porneşte în dezbaterea lui de la un text aparţinând lui Empedocle, în care sufletul are ca ultimă şi supremă dorinţă să ajungă în *păşunea Adevărului – tes Aletheias leimona.*

Cristian Bădiliţă – *Între mit şi filosofie* (op.cit p.9) – semnalează corespondenţa între această expresie şi expresia din *Phaidros.* „*Păşunea Adevărului*, va spune Bădiliţă, din fragmentul lui Empedocle a devenit în mitul platonician *câmpia Adevărului* pe care creşte totuşi păşunea din care se îndreaptă sufletele desăvârşite. Imaginea mitică subzistă aşadar într-un text de factură filosofică şi, ceea ce este mai important, la un filosof care se pronunţă împotriva minciunilor (…)."

Există însă aspecte ale mitului care trebuie căutate mult mai adânc şi chiar în alte culturi decât în cea greacă. Fauna şi flora din Peninsula Balcanică, ne spun istoricii, nu erau ostile triburilor greceşti, astfel încât să dezvolte imagini şi diverse forme de opozanţă. Închipuirile hidoase din mitologia greacă sunt în totalitatea lor, aşa cum afirmă P.Walcot – *Hesiod and the near East*, Cardiff, 1966 – de proveniență externă, adică împrumuturi. Din această categorie fac parte: silenii, ciclopii, eriniile (furiile), satyrii, gorgonele, centaurii etc. Poate dintre aceste reprezentări cele mai înspăimântătoare sunt Furiile, numite şi Erinii, Cățele, Copile bătrâne, Eumenide. Aceste genii răzbunătoare pedepsesc păcatele muritorilor, chinuindu-i. Monstruozitatea lor provine chiar din origine, fiind născute din picăturile sângelui lui Uranus, care fusese mutilat. Literatura le prezintă ca având aripi şi şerpi în păr. E.R.Dodds le plasează pe acestea cât şi pe Nemesis arhaicităţii: „faptul că aceşti oameni acceptau ideea unei vini moştenite şi a unei pedepse întârziate se datorează credinţei în solidaritatea familiei pe care Grecia arhaică o împărtăşea cu alte societăţi timpurii şi cu multe culturi primitive de astăzi."(*Grecii şi iraţionalul*, Polirom, 1998, p.39)

Această gândire de tip arhaic ţine de raportarea la legea naturii, la unitatea morală a familiei, în care fiul nu reprezintă decât " o prelungire a vieţii tatălui" (op.cit.p.39).

Tradiţia socoteşte trei ca fiind Erinii, pe Alcto, pe Tisiphone şi pe Megaera.

Evoluţia miturilor este pusă în legătură cu evoluţia poeziei, datorită formei alegorice de exprimare. În ceea ce-l priveşte pe Platon, acesta îi socotea pe poeţi „plăsmuitori de nimic", mitologicul plasându-se în superioritate doar din perspectiva *devenirii* lui. Referindu-se la această latură a mitului, separată de raţional, J. Brun – *Platon*, P.U.F., 1983, p.71 – afirmă: „Grație mitului, ceea ce nu se poate spune ajunge să fie povestit, (…) datorită lui, distanţa care ne separă de acest dincolo, de această επέχεινα, unde rezidă Binele, este suprimată."

Mitul, prin partea lui nespusă, nerostită, nedescifrată, lasă locul unui „ce" înalt, unui dincolo în care raţiunea nu poate pătrunde. Prin labirintica gândire mitică, arhaicul îşi proiectează realitatea în poveste, dar şi fantasmagoriile care fac parte firesc din realitate, ca urmare a angoaselor, spaimelor, credinţelor religioase, astfel că miturile, arhaice, desigur, sunt puse în legătură cu

BDD-A23798 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

riturile. Această arborescenţă primitivă a ideilor deschide alte şi alte legături între omul dominat de *polis* şi cel dominat de *kosmos*, ambele perspective fiind marcate, cel puţin într-o primă fază, de *religios*. Dimensiunile conştiente asupra *polisului* şi îndepărtarea progresivă de elementul religios vor contura o atitudine mai reală asupra *kosmos*-ului, implicit a factorului *poveste* (mit) din interiorul unui eveniment.

Tucidide – *Războiul peloponesiac*, trad. N.I.Barbu, Buc., Casa Şcoalelor, 1941 – va scrie: ,,Lipsa elementului mitic va face, poate, relatarea faptelor mai puţin atrăgătoare pentru auz, dar pentru cititorii care vor dori să cerceteze şi adevărul clar al faptelor petrecute şi tot aşa al celor care se vor petrece în viitor vreodată, potrivit celor omeneşti, la fel sau în chip asemănător, va fi îndeajuns să le socotească folositoare. Opera este compusă mai mult ca un bun pentru totdeauna decât ca o lectură sărbătorească menită să fie ascultată o clipă"

Aşadar, Tucidide optează pentru adevăr şi nu pentru subiectivitate. Fără elementul mitic din interiorul faptelor avem o privire reală despre lume. Atitudinea critică faţă de mitologie este clară. De asemenea, în locul festivismului (ἀγώνισμα) se preferă atitudinea sobră. Desigur se face referire la jocurile publice şi mai direct, chiar la Herodot, despre care se ştie că citise din opera sa la întrecerea olimpică.

Suntem deja într-o fază evoluată a dezvoltării mitului, însă aspectele incipiente ale acestuia nu lasă loc unor astfel de interpretări, pentru că mitul reprezintă o realitate cu care se trăia şi în care arhaicii trăiau.

Pentru frumuseţea poeticii mitului, ne vom opri asupra celui mai cunoscut mit – Războiul Troian.

Povestea spune că în palatul centaurului Heiron de pe muntele Pileos are loc nunta lui Peleus cu nereida Thetis, frumoasa fiică din cele cincisprezece ale lui Nereus, zeul mării. Frumuseţea epică şi desfăşurarea mitică se lasă descoperite încă de la început, o dată cu apariţia centaurului. Mărturiile scrise ne spun că centaurii erau fiinţe cel puţin bizare, jumătate om, jumătate cai, aceştia simţindu-se la ei acasă în câmpiile Thessaliei.

Adelina Piatkowscki – *Jocurile cu satyri în antichitatea greco-romană*, Polirom, 1998, p.9 – este de părere că ,,la baza multor mituri filosite în dramele satyrice se află între utopii sociale plăsmuite de imaginaţia poetică şi forme de viaţă civilizate." De bună seamă centaurii, de cele mai multe ori, prezintă trăsături sălbatice, dacă ar fi să amintim doar de evenimentul neplăcut de la curtea regelui Pirithous, când, poftiţi la propria nuntă, mireasa fiind Hippodamia, centaurii se ameţesc de vin, vor să necinstească mireasa, fapt care atrage ura lui Theseus. Revenind la centaurul Heiron din interiorul mitului Războiului Troian, acesta, se pare, se înscrie în rândul înţelepţilor.

La această nuntă sunt poftiţi toţi zeii şi toate zeiţele, mai puţin Eris, pentru a nu provoca certuri. Petrecerea urmează cursul firesc pînă în momentul în care apare Discordia, cu o privire

BDD-A23798 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

furtunoasă şi un măr în mâna-i de zeiță. Ajunsă în dreptul mesei zeieşti, aruncă în mijlocul zeilor mărul inscripționat: *celei mai frumoase*.

Discordia a fost semănată. Oare cui era adresat primejdiosul fruct? Avem de-a face cu primul concurs de frumusețe din istorie. Hera, Pallas Athena şi Afrodita şi-l doresc. Disputa se iscă. Pentru a pune capăt certurilor, Zeus îl numeşte pe Paris, fiul lui Priam, să ia hotărârea. Să privim judecata lui Paris!

Începe târgul. Fiecare zeiță îi promite câte ceva. Bărbatul, în cazul nostru Paris, cade în capcana feminină. Aphrodita i-o promite de nevastă pe cea mai frumoasă dintre femei – pe Helena. Judecata este săvârşită! Mărul este al Aphroditei. Dar oare Helena cui aparține de drept sau aparține ea cuiva? Lui Paris căruia i-a fost promisă? Lui Menelaus, soțul ei de fapt, regele Spartei? Firul legendei spune că, pe când Paris găzduia în palatul Spartei, frumoasa Helena, amețită de Aphrodita, se îndrăgosteşte de Paris, ia tezaurul palatului şi îl urmează pe acesta în Troia.

Legea ospitalității este încălcată, Menelau jignit de două ori: o dată ca rege, a doua oară ca soț. Ura lui Menelau şi a lui Agamemnon, regele din Micene, va întuneca Olimpul. Troia este atacată de cei doi şi aliații lor. Agamemnon, puternicul rege şi conducător se află în fruntea puternicei flote – 1186 de corăbii, precum şi în fruntea armatei, 130000 de luptători. Zece ani de peregrinări, zece ani de devenire, zece ani pe drumul bărbăției. Toți aveau nevoie de zece ani pentru a deveni bărbați. Dar oare au devenit ei?! Kalhas le prezice cei zece ani de sabie, nebuloasă şi foc. De cealaltă parte Priam refuză să o înapoieze pe Helena şi comorile răpite. Agamemnon şi oastea lui o au potrivnică pe Artemis, căreia regele din Micene îi ucisese cerbul vânat în dumbrava sacră. În schimbul acestuia zeița o cere pe Ifigenia. Tatăl îşi jertfeşte propria fiică. Vântul prielnic umflă pânzele, corăbiile plutesc spre Troia. Flota grecească peregrinează prin ținuturile Tenedos, Mysia, nu fără a avea parte de peripeții. În sfârşit încep peregrinările de război împotriva Troiei, executându-se trei atacuri asupra cetății fără sorți de izbândă. Zidurile înalte erau de netrecut. Sunt ocupate câmpiile din jur. *Cel mai viteaz dintre greci*, Ahile, ocupă insulele Lesbos şi Tenedos, precum şi oraşele Pidasă, Lirnisso şi Teba.

Troienii, asediați în capitală, rămân între ziduri. Asediul ține zece ani. În al zecelea an Ahile o răpeşte pe frumoasa Bryseis, sclava lui Agamemnon. Între cei doi se iscă o ceartă. Mirmidonii conduşi de Ahile se retrag. Intervine Thetis. De aici, cât este lupta oamenilor şi cât a zeilor, rămâne de văzut.

Are loc duelul dintre Menelau cu Paris, care ar fi trebuit să pună capăt războiului, datorită înțelegerii dintre părți. Acordul este încălcat de troieni, după înfrângerea lui Paris şi rănirea în chip mişelesc a lui Menelau.

Lupta crâncenă la care participă în mod direct şi zeii, nu se lasă aşteptată. Bătălia ia sfârşit cu disputa nedecisă dintre Aiax şi Hector, care hotărăsc un răgaz, cât timp incinerează morții. A

BDD-A23798 © 2005 Editura Universității „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

doua zi bătălia continuă înclinând balanța izbânzii spre troieni. În miez de noapte Aiax şi Ulyse merg în tabăra lui Ahile să-l roage să revină în luptă. Ahile refuză. Lupta continuă, grecii au pierderi mari. Intervine în luptă, sub armele celui mai viteaz dintre greci, Patrocle. Ajutat de Apollon, Hector îl ucide. Armele lui Ahile sunt luate de Hector, ceea ce-l determină pe fiul zeiței Thetis să reintre în luptă, împreună cu grecii şi să se răzbune pe cel ce-i luase armele.

Cu unelte de luptă noi, făurite de Hefaistos, Ahile se aruncă în luptă, obligându-i pe troieni să se adăpostească după zidurile cetății, omorându-l pe însuşi Hector. Cadavrul acestuia este legat de carul său de luptă şi purtat pe câmpul de bătălie într-un galop nebun. Zeii îi transmit prin Thetis să-i predea neînsuflețit lui Priam. Funerariile au loc printre troieni 12 zile, timp în care războiul se opreşte. Legenda spune mai departe că alături de troieni au venit amazoanele, conduse de Penthesileea. Regina războinicelor este ucisă de sulița lui Ahile. Troienii țin sfat. În ajutor le vine Memnon, regele Etiopiei. În luptă egiptenii se retrag, lăsându-l pe regele lor mort de sulița lui Ahile. În sfârşit, zeii hotărăsc moartea neînvinsului erou. Apollon îndreaptă săgeata lui Paris spre călcâiul vulnerabil al fiului lui Peleu şi al zeiței Thetis, iar acesta este răpus. Trupul este disputat atât de greci, cât şi de troieni, fiind în final salvat de Aiax şi Ulyse. Funerariile țin şaptesprezece zile. Ulyse câştigă armele lui Ahile, Aiax, care şi le dorea de asemenea, se sinucide. Căderea Troiei se apropie. Palladion-ul, statuia din lemn a zeiței Atena aruncată în vechime de Zeus din cer pentru a marca locul unde urma să fie ridicată Troia, este furat pe furiş de Ulyse şi Diomede. Mai târziu, Paris este ucis cu săgeata lui Filoctet, adus în câmpiile Troieii din Limnos. Neoptolemos soseşte şi el în luptă. Vicleşugul lui Ulyse are să fie ultima lovitură.

La Hepelos se construieşte un cal uriaş din lemn – *Calul Troian.* În pântece sunt ascunşi cei mai aprigi dintre greci – Ulyse, Menelau, Neoptolemos. Ceilalți lasă falsa impresie că au pornit cu corăbiile spre țară.

Troienii cad în capcană. Crezând că este o ofrandă pentru zeița Atena, pentru a o îmbuna, sparg o porțiune din zid şi introduc în cetate *Calul Troian.* Doar Laokoon, preotul lui Apollon, îşi dă seama de înşelătorie, însă este ucis de doi şerpi uriaşi, trimişi de zei prin apele mării. Împreună cu Laokoon mor şi cei doi fii ai săi.

În timpul nopții, pe când troienii dorm, grecii ies din cal şi împreună cu flota ascunsă după insula Tenedos îi atacă, ucigându-i. Scapă doar Eneas, care ajunge pe țărmurile Italiei. Cei zece ani de devenire nu s-au dovedit a fi un sfetnic înțelept, pentru că mulți au dat dovadă de un comportament barbar, ucigând, violând fecioare, incendiind altare, jefuind etc. Mânia zeilor se abate asupra lor. Doar câțiva ajung acasă, ceilalți parcurg un alt drum, al pedepselor zeilor.

Mit şi realitate, geniu scriitoricesc, istorie transmisă cu artă, prin poezie şi metaforă, fiindcă războiul a existat în realitate, fiind plasat între anii 1193 – 1184 a.Chr. mărturii ale mitului Troian se găsesc în:

BDD-A23798 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

Iliada – Homer

Odiseea – Homer

Ciprice – Homer, după unii

- Stasinos din Cipru, după alți exegeți

Ilioupersis – Arklinos

Aithiopis - Arklinos

Mica Iliadă – Leshes din Lesbos

Întoarcerea – Aghios din Trizinos

Dacă pentru arhaici aceasta a constituit o realitate în care zeii chiar au existat şi chiar au contribuit, fie de o parte, fie de cealaltă parte, la război, deja pentru contemporanii tragediilor intervenția zeilor începe să fie pusă sub semnul întrebării, cel puțin pentru scriitori, legendele constituind mai degrabă surse ale creație.

Cu Platon aceste ficțiuni se conturează în realități superioare în măsura în care pot fi canale ale devenirii pentru un ,,ce" anume, explicitându-se ivirea în lumină, cum ar spune la noi Blaga. Însă potența creatoare în poezie a mitului nu o descoperă până la Blaga nimeni. El este singurul care realizează în mod conştient un Sistem Mitologic Literar.

Fenomenul creării unei mitologii poetice, în profunzimea sintagmei, de bună seamă, nu l-am întâlnit decât la Blaga. Noua mitologie, bazată pe reconstrucția analogiilor dintre factorii naturii şi spiritualității, se află la interferența a cel puțin trei paliere culturale bază: mitologia greco-romană, spiritualitatea creştină şi simțirea slavă.

Poetica blagiană se manifestă ca fapt cultural prin regândirea, reaşezarea elementelor acesteia într-o mitologie poetică proprie, în care logos-ul cunoaşte o dublă identitate, având deopotrivă înțeles de idee şi cuvânt, oferind un plus de creație prin întruchipare metaforică:

a. metafora plasticizantă
b. metafora revelatorie

Această situație dihotomică s-ar părea, conform lingvistului Mircea Borcilă, că nu este marcată întru totul de originalitate, de nou decât dintr-o perspectivă adâncă, idee la care subscriem. ,,Soluția dualistă schițată, în linii mari aici, aminteşte, desigur, la o primă aproximație, de abordări tradiționale, bine cunoscute, în metaforologie, în raport cu care nu trădează un aport esențial nou în acest domeniu. Teoria lui Blaga poate apărea, astfel, pe de o parte, ca o simplă extensiune în raport cu tratarea clasică, aristotelică, a metaforei în două câmpuri funcționale distincte (pe de o parte arta retorică, pe de altă parte arta poetică) sau, poate, în raport cu distincția augustiniană între alegoria *in verbis* şi alegoria *in factis*".

BDD-A23798 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

Noua mitologie poetică este o emanație a specificității lui Blaga, în acest sens cultura nu e decât o metaforă ,,căci creațiile de cultură nu sunt decât tot atâtea încercări, de a dezvălui tainele, de a revela mistere".

Uniunea celor două laturi: metaforă şi stil prin factorul revelației oferă perspectiva culturală.

În cazul de față, o formă metaforică a creației culturale este mitul. Mitul nu este un simplu înveliş al ideii, mitul nu poate fi tradus prin limbajul particular al ideilor, căci este o manifestare arhaică de încercare de dezvăluire, descoperire a unui mister. Mitul este o manifestare apocaliptică, în sens etimologic (*apokalypto* – a dezvălui, a ridica vălul). Interesant că în limba greacă, termenul *apocalypto* este el însuşi un construct metaforic, *apo* se traduce prin *de la, din, dinspre*, implicând ideea de separație, iar *kalypto* are sensurile de *a acoperi, a înveli, a îngropa, a înmormânta, a ascunde*. Proces realizat spre în afară, adresându-se simțului (văzului) şi nicidecum rațiunii. Aşadar, prima manifestare culturală, mitul, propune o lume, un tip aparte de sensibilitate. El nu explică. Încercarea de descoperire a unui mister se realizează nu prin demonstrație ştiințifică, ci prin convertirea ființei la fiorul existențial. Etimologia oferă această perspectivă şi prezentăm în acest sens doi termeni din aceeaşi sferă semantică:

a. μυθικος, - ,,care creează mituri", ,,legat de mit"

b. μυθος, ου - ,,cuvânt", ,,discurs", ,,subiect de discuție" şi, în sens particular, pentru prima dată la Homer, ,,povestire cu rezonanță legendară, cu aură de mister".

Toată creația poetică a lui Lucian Blaga este o *mithopraxie*.

Dacă în centrul filosofiei lui Platon stă *ideea*, focarul filosofiei lui Leibniz este *monada*, pentru Kant - *categoria*, pentru Hegel - *logosul*, Blaga vede matca universului ca fiind misterul. Or, acesta nu poate fi plasat, nu poate locui decât povestea începutului, adică mitul.

Etimologia termenului considerăm că nu mai prezintă un real interes pentru înțelegerea demersului nostru, având în vedere că descoperirea semantică a cuvântului s-a făcut. Exemple de gândire mitică vom găsi în vechea Eladă, la poporul care a întrebuințat pentru prima dată o limbă poetică, cum ar afirma Vico, o poetică arhaică. Vechii greci, pentru a dezvălui natura timpului, afirmă că zeul Kronos îşi consumă cu nesaț odraslele. Acest tip de gândire, folosit pentru a explica un fenomen sau o constantă, e un exemplu în care nu există nici o combinație de elemente magice. De aici s-ar putea extrage definiția mitului: ,,mitul e o încercare de a revela un mister cu mijloace de imaginație".

Din punctul nostru de vedere, ajunşi la acest stadiu, s-ar impune o întrebare legitimă. De ce alege poetul Lucian Blaga mitipraxia? Faptic, nu doar poezia, ci întreaga lui operă este un sistem despre mit, bine structurat, în care găsim categorii şi subcategorii: mitologie poetică, mitologie filosofică, mitologie teatrologică.

BDD-A23798 © 2005 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

Problematicile ideatice blagiene vizează acel nex dintre arhaic şi nou, ce trimite spre spiritualitate. Analogiile dintre om şi univers la care rezonează Blaga pentru a înțelege: *Unde şi cînd m-am ivit în lumină*, țin de ficțiune aşezată în mit. Tragedia greacă cu toate complexele psihologice este poate mai apropiată de spectrul existenței, de toate angoasele actuale, mai mult ca oricând, pentru că elinii nu transportau realitatea imediată în artă, ci o puneau în mit prin ficțiune.

Pentru descoperirea totală a sensului acestei idei alegem să oferim un citat ce poartă semnătura Eugen Coşeriu: „În fond, la Blaga e vorba de poziția omului în univers. Aceasta e problema centrală a lui Blaga. Toată filosofia lui Blaga nu este decât o variantă foarte bine caracterizată a filosofiei dintotdeauna, a filosofiei antropologice, care încearcă tocmai această determinare a esenței omului...".

Blaga descoperă lumea, încearcă să dezvăluie înțelesurile ascunse ale acesteia prin mit, prin aura de mister a poveştii. Se apropie de univers prin propriul său sistem mitologic. Mitologia poetică proprie doar lui Blaga se articulează printr-un proces metanoic.

Elemente biblice, specifice creştinismului, sunt reţesute în poveste, descărnate de dogmă. Maica, născătoarea de prunci, vede în fiecare zi miracolul: *între ierburi înalte şi goale / copilul ți-l dezbraci.* Ea nu cercetează, ea *păzeşte cu răbdare*, ea *umblă şi astăzi râzând*. Verbul *a umbla* pentru marea poveste biblică este extrem de important. Christos a umblat. A umblat pe pământ, a umblat printre oameni, a umblat pe ape pentru a promite mântuire. Maria simte viața prin simț, umblând. Povestea trecerii dincolo o simte, văzând-o. Este plăcută, în fața căreia nu ne rămâne decât mirarea: *Omule, ziua de-apoi / e ca orice altă zi. / Îndoaie-ți genunchii, / frânge-ți mîinile, / deschide ochii şi miră-te.*

Nu întâmplător se preferă verbul *a se mira*. Termenul este un latinism: *miror, mirari* – cu sensurile a admira, a se întreba, a se minuna. Mirarea presupune o întrebare contemplativă implicând miracolul, factorul surpriză, extraordinarul, dar şi latura ascunsă, taina de care Blaga vorbeşte. Pe rădăcina aceluiaşi verb în latină avem adjectivul *mirus* – minunat, uimitor, extraordinar. Povestea o găseşti în mirarea contemplativă, spune Blaga: *frânge-ți mîinile, deschide ochii…* Pentru Blaga lumea se revelează, se dezvăluie simțurilor, nu rațiunii.

Dar ce este revelația?!

După V. Lossky ar exista două căi pentru cunoaşterea umană: cea ştiințifică *(episteme)* şi cea prin cunoaşterea dată (*gnosis)*. *Episteme* se defineşte prin factorul rațional şi este inadecvată pentru contingentul divin, datorită „lipsei radicale de corespondență între mintea noastră şi realitatea pe care doreşte să o atingă". Din această perspectivă, pentru Lossky orice discurs filosofic despre divinitate este pură speculație. *Gnosis*-ul reprezintă darul divin, inseparabil de charisma, de iluminarea progresivă menită să aducă un plus de înțelegere pentru capacitatea perceptibilă. Gnoza reală, potrivit lui Lossky, presupune reciprocitate: Eu-Tu, tu fiind divinul. Termenul *a revela*,

BDD-A23798 © 2005 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

provenit din latinescul *revelo*, redă atât grecescul *apokalypto* cât şi ebraicul gālâ, exprimînd ideea de descoperire prin intermediul simțurilor. În cazul de față legenda este înțeleasă prin simțul tactil, maica umblă şi înțelege lumea cu tălpile, prin văz, deschide ochii şi se minunează. Ca în miracolul creştin, unde Christos a purces prin intermediul simțului – auzul. Christos, întrupare a logos-ului, pătrunde prin urechea Mariei.

Blaga promite şi el, dar nu mântuire, ci miracolul existențial, fiorul vieții, propunând un nou tip de mitologie. El regândeşte mitul biblic, îl rescrie, dacă ar fi să ne limităm doar la un palier cultural de bază, spiritualitatea creştină. Însuşi Iisus poartă în el această frenezie de viață pur organică: *Lângă apă lină stă în puterea zorilor taurul / nemişcat. Înălțat şi frumos. / E ca Iisus Christos: / Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat.* Este bine de precizat că poetul luminilor nu este unul religios, reația lui în totalitate nu este una de factură creştină ca la Ioan Alexandru sau Vasile Voiculescu, spre exemplu. La Blaga, de fapt, este vorba de a trăi în mod plenar descoperirea luciferică, fenomenul mitologismului, atât de explicit redat de Pierre Fontanier. Blaga întocmai înlocuieşte toate manifestările banale ale vieții cu expresii fictive împrumutate din marile mitologii. S-ar putea spune că aşa se petrec lucrurile la mulți alți poeți, creatori. Probabil! Însă trebuie să ținem cont că la poetul Nebănuitelor trepte procesul de mitologizare este unul conştient, aşadar nu se opreşte la simplul efect de transfer, ci merge mai departe, convertind elementele preluate. Urmând toate treptele progresive care duc la formarea şi închiderea cercului unui mit, Blaga creează propriul lui mit, pe care l-am putea numi Mitul Creativității, căruia i se subordonează cele trei paliere ale creației blagiene:

a. poeticul – Mitul Poetic
b. filosoficul – Mitul Filosofic
c. teatrologicul – Mitul Teatrologic

Sistemul mithologic blagian nu reprezintă o creație inconştientă. Blaga anunță această nouă viziune: *Veacuri de-a rândul filosofii au sperat că vor putea odată să pătrundă secretele lumii. Astăzi filosofii n-o mai cred şi ei se plâng de neputința lor. Eu însă mă bucur că nu ştiu şi nu pot să ştiu ce sunt eu şi lucrurile din jurul meu, căci numai aşa pot să proiectez în misterul lumii un înțeles, un rost, şi valori care izvorăsc din cele mai intime necesități ale vieții.*

Astfel îşi asumă dimensiunea creatorului, a demiurgului, care creează lumea şi o povesteşte, o spune pentru că numai el o cunoaşte. Conform hermeneutului Mihai Nasta, mitul implică trecerea de la ne-cunoaştere la o certitudine. Pentru greci realitatea devine însăşi ființare: participiul *to on* – arată ceea ce există iar adv. *ontos* desemnează ceea ce este întru adevăr. Mitul fiind aşadar *o cunoaştere mediatoare şi factorul unei realități care se vrea un adevăr al ființei.* Având în vedere realitatea mitului antic ca fundament absolut pentru procesul creator ulterior, care implică metafora

BDD-A23798 © 2005 Editura Universității „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

şi în afara căreia nu pot exista pulsiunile creatoare oricărui mit, enunţăm cele trei afirmaţii blagiene majore, care vin în sprijinul formării sistemului mitic blagian:

a. Metafora, ca fenomen de o importanţă covârşitoare pentru cunoaştere, ar trebui introdusă într-un capitol central din antropologie
b. Omul nu este nici animal politic, nici animal simbolic, ci o fiinţă metaforizantă.
c. Cultura descinde din modul metaforic al fiinţei umane.

Această simbioză internă a mitului ţine însă de un *modus enuntiandi*. Modul de a spune, de a rosti, de a enunţa mitul, legenda are un caracter specific, întru totul particular, căutat şi problematizat de teoreticieni. Planul de adâncime în teoria lui Blaga constă în „modul de definire a statutului funcţional al metafizicii limbajului" este de părere Băcilă Vasile. Metaforicul blagian oferă specificul intim uman şi anume, creaţia. Născută dintr-o insuficienţă a exprimării, ea, metafora, nu se poate exprima decât în limitele limbajului, revelând explozia specificităţii umane – *misterul, taina.* Aşadar, mitul ţine de un *modus enuntiandi*, exprimându-se în limitele limbajului.

Miturile se rostesc prin vocea profetului, prin vocea unui aed, detaşându-se clar de logos ca element relaţional, de epos ca vorbă care zboară. Chiar şi la acest nivel al spunerii, Blaga se defineşte ca poet, ca filosof, creator, altfel decât toţi ceilalţi aezi. Concepând o mitologie proprie, propunând un sistem mitologic, discursul este de tip profetic, în măsura în care îi acceptăm declaraţia din <u>*Pietre pentru templul meu.*</u> Aceeaşi asumare titanică o găsim şi în versurile: *Un zeu de cântă, cum se-ntâmplă câte-odat, / N-atinge doar cu degetele-o liră, / El îşi destramă-n vânt fiinţa toată*. Înrudirea cu Apollo este vizibilă: sensibilitatea şi titanismul, lira şi săgeata-n vânt, darul de a crea povestea vieţii şi dragostea pentru lumină. Chiar şi când tace, lebăda mută tace divin, marcând distanţa dintre creator şi om. În acest caz tăcerea potenţează hăul din matca internă. Atunci caută cuvântul: *Nepriceput pe lângă vetre/ dar înţeles de zei şi pietre, / cuvântul unde-i – ca un nimb / să te ridice peste timp - ?* De pe această poziţie a zeului, el, Blaga – creatorul, rupt de el, Blaga muritorul, îşi povesteşte sistemul mitic. Nu o poate face decât profetic, acel discurs profetic propus de Ricoeur, pentru că prin vocea poetului glăsuieşte un zeu. *Aici ideea de revelaţie, afirmă hermeneutul francez, apare identică cu ideea unui dublu autor al vorbirii şi al scrierii.*

Articularea sensului în textul mitic vizează teoria coşeriană cu privire la lingvistica textului, în care se face o distincţie între tipurile de texte. Textul mitologic prin sensurile propuse, ca şi cel religios de altfel, ar putea pune probleme de natură logică, în cazul în care nu s-ar ţine cont de discursul înscris pe linia unui anumit tip de raţionament. Gerard Genette introduce noţiunea de *arhitext*, conform căreia există o relaţie între text şi tipurile de limbaj, de unde deducem că textul mitic se relaţionează cu limbajul specific acestuia, manifestat de cele mai multe ori atât prin simboluri, cât şi prin planul discursiv. Dimensiunea discursului mitic este receptată în mod ontologic, astfel încât realitatea adevărurilor propuse într-un astfel de text, mentalitatea şi credinţele

BDD-A23798 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

asumate sunt mai adevărate decât lumea materială, palpabilă. În *Essays on Biblical Interpretation*, Paul Ricoeur propune cinci moduri discursive pentru textul religios, desigur înscriidu-se în mitul biblic, surprinse în interiorul limbii la nivelul preontologic: *discursul narativ, discursul prescriptiv, discursul înțelepciunii, discursul imnic, discursul profetic.* Importanța sublinierii acestor tipuri de discurs rezidă tocmai în nerealizarea unui proces mitologic în afara acestora. La Blaga întâlnim cel puțin trei din cele cinci tipuri discursive.

a. *Discursul narativ* - În discursul narativ intervenția naratorului sucombă, tipul acesta fiind întâlnit în *Pentateuc, Evangheliile sinoptice şi Faptele Apostolilor*. Aici, dublul narator dispare: *It is not a double narrator, a double subject of the word that we need to think about, but a double actant and consequently a double object of the story,* „ faptele sunt prezentate ca şi cum ele sunt produse şi extinse în orizontul istoriei. Nimeni nu vorbeşte aici. Evenimentele se povestesc singure".

b. *Discursul prescriptiv* – Acest tip vizează sfera morală, juridică şi cultică şi se manifestă în lege prin faptul că *It corresponds to the symbolic expression the will of God*. El se întâlneşte în dimensiunea morală a revelației mitului şi, se pare, Blaga nu recurge la acest tip discursiv.

c. *Discursul înțelepciunii* – În dimensiunea beletristică se manifestă prin parabolă, atingând cele două paliere ale ființândului: *ethos-ul* şi *cosmos-ul*. Exemplul real pentru cele două limite, pe care ni-l oferă Ricoeur, se află în suferința lui Iov. La Blaga întâlnim acest tip în poemul *Bunăvestire*.

d. *Discursul imnic* – Îşi găseşte sfera de activitate maximă în Psalmi. Față de celelalte cărți cu caracter mitic, în Psalmi dimensiunea profetică este uşor redusă, deoarece apare comunicarea de tipul Eu – credinciosul, Tu - Dumnezeu. Lucian Blaga, asumându-şi în totalitate dimensiunea creatorului, creatorul de mit, va utiliza desigur discursul imnic, mai mult chiar, fiind vorba de liric, va abuza fertil de acesta. Originalitatea şi frumusețea întâlnite doar în creația lebedei mute constau în convertirea acestui tip discursiv. Nu mai avem eu – credinciosul, tu – Dumnezeu, panegiricul nu mai rosteşte despre acelaşi tu – Dumnezeu, ci despre eu – ființa umană, capabilă de creație: *Pe gânduri dusă Eva îl suflă în vânt, / iar sâmburele se pierdu-n țărână, unde încolți.* Foarte multe verbe din paleta verbală uzitată de Blaga sunt încărcate cu noțiunea de creație, dacă ar fi să exemplificăm prin doar doi termeni *a spori, a încolți.*

e. *Discursul profetic* – În formula introductivă specifică acestuia, hermeneutul francez descoperă nucleul originar în ceea ce priveşte ideea de revelație. Ricoeur explică revelația ca fiind vorbirea altcuiva care acoperă sau transcende prin vorbirea profetului: *Revelation is the speech of another behind the speech of the prophet.* Din această perspectivă ideea de profeție este tributară mentalității arhaice care promovează oracolul ce descoperă taina divină. Este o

BDD-A23798 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

realitate mitică asumată, care depăşeşte realitatea imediată. Discursul dublu, prin care taina este revelată, se reflectă în viziunea simbolică şi în emanaţia cuvântului, dar, deşi o acompaniază, „*această viziune simbolică subordonează emanaţia cuvîntului”*. Diferenţa dintre discursul profetic religios şi discursul profetic blagian constă în prezenţa într-o parte şi lipsa în cealaltă parte a formulei de început. Exegeţii au scos în evidenţă importanţa acestei formule: *The world of Yahweh came to me, saying: Go and proclaim in the hearing of Jerusalem…*ceea ce implică dublul actant, al vorbirii şi scrierii, unul principal, care dictează, celălalt secundar care execută. În cazul discursului profetic blagian, având în vedere hiatus-ul dintre eu muritorul, eu creatorul, dublul actant se manifestă, aş putea spune în manieră blagiană, în mod miraculos, implicând cei doi eu. E vorba de alienarea de tip creativ, alienarea conştientă, în afara acesteia sistemul mitic blagian fiind neînchis. Sau, dacă doriţi, este vorba despre *infidelitatea aristotelică*, adică a cunoaşte că *ceva ce este nu este ceea ce este*. Emanaţia logosului blagian este de tip titanic, generând mitologii, precum în *Odiseea*, cântul XXII, V. 285, de unde aflăm că tâlcul mythos-ului este doar pentru zei.

BIBLIOGRAFIE:

1. **Abrégé du dictionnaire Grec - Français** par M.A. Bally, Ed. Classiques Hachette, Paris 1979
2. Bailly, A. – **Dictionnaire Grec-Francais**, Paris, 1979
3. Băcilă, Vasile - **Lucian Blaga - energie românească**, Colecţia "Gând românesc", Cluj, 193
4. Blaga, Lucian - **Opere**, vol.1, Ed. Minerva, Buc., 1985
5. Blaga, Lucian - *Geneza metaforei* în **Opere**, vol.9, Ed. Minerva, Buc. 1985
6. Blaga, Lucian - **Diferenţialele divine**, Buc., Fundaţia pentru Literatură şi Artă "Regele Carol II", 1940
7. Blaga, Lucian - **Cultură şi cunoştinţă**, Institutul de Arte grafice "Ardealul", Cluj, 1922
8. Borcilă, Mircea - **Eonul Blaga. Culegere de lucrări**, Ed. Albatros, Buc., 1997
9. Borcilă, Mircea - *Dualitatea metaforicului şi principiul poetic* în **Culegere de lucrări dedicate centenarului Lucian Blaga**, Ed. Albatros, Buc., 1997
10. Coşeriu, Eugen - **Eonul Blaga. Culegere de lucrări**, Ed. Albatros, Buc. 1997
11. Coşeriu, Eugen – **Linguistica del testo.** Introduzione a una ermeneutica del senso, Edizione italiana a cura di Donatella Di Cesare, La Nuova Italia Scientifica, 1997
12. Drimba, Ovidiu - **Filosofia lui Blaga**, Ed. Cugetarea, Buc.
13. Ernout, A. et Meillet, A – **Dictionnaire etymologique de la Langue latine**, Paris, 1967
14. Fiorenza, A. – **Revelation**: *Justice and Judgement*, Wheaton, USA, 1982
15. Fontanier, Pierre – **Figurile limbajului**, Ed. Univ., Buc. 1977

BDD-A23798 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)

16. Genette, Gerard – **Introducere în arhitext, ficțiune şi dicțiune**, Buc, Ed. Univ., 1994
17. Lossky, V. – **The Mystical Theology**
18. Ricoeur, Paul – **Essays on Biblical Interpretation**, Philadelphia, 1980
19. Vianu, Ion – **Stil şi persoană**, Ed. Cartea Românească, 1975
20. Nădejde, Ioan - **Dicționar Latin – Român**, Ed. Adevărul

BDD-A23798 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:24 UTC)